

**АСИМЕТРІЯ ТЛУМАЧЕНЬ
ПРОМОВИСТИХ ВЛАСНИХ НАЗВ У ПЕРЕКЛАДІ
(НА МАТЕРІАЛІ АНГЛОМОВНИХ РОМАНІВ Т. ПРАТЧЕТА ТА ЇХ
УКРАЇНСЬКИХ, НІМЕЦЬКИХ, ФРАНЦУЗЬКИХ ТА РОСІЙСЬКИХ
ПЕРЕКЛАДІВ)**

В статті досліджено проблему відтворення промовистих власних назв у рамках художнього твору. Промовисті оніми, переважно антропоніми та топоніми, у художньому творі розглядаються як засоби передачі авторського задуму, що мають визначені конотативні та прагматичні характеристики. Промовисті імена виконують не тільки номінативну, але й експресивно-інформативну функцію, відтак особлива увага приділяється відтворенню конотативного, емоційного, прагматичного та етнокультурного компонента промовистих онімів, оскільки від правильного сприйняття читачами значення оніма залежить і правильне розуміння твору в цілому. Розглянуто основні перекладацькі труднощі, що виникають при перекладі промовистих власних назв, що пов'язані як із різницею мовних систем, з етнокультурними особливостями читачьких аудиторій та потребою орієнтуватись на мікро- та макроконтекст вихідного твору. Проаналізовано шляхи подолання таких труднощів та визначено основні перекладацькі трансформації, що сприяють адекватній передачі промовистого оніма в цільову культуру. Трансформації, калькування та диференціації вважаються такими, що потенційно в змозі відтворити прихований сенс, натяки, іронічну чи гумористичну складову вихідного промовистого оніма. Проте, асиметрія тлумачень промовистих власних назв спостерігається навіть у перекладах на близькоспоріднені мови, що частково підтверджує гіпотезу лінгвістичної відносності. Відтак, видається неможливим відтворити подвійні сенси та багатозначність образів, прихованих у промовистій назві, у всій повноті й забезпечити їх ідентичне сприйняття середньостатистичним читачем вихідного й цільового тексту. Основними причинами асиметрії тлумачень промовистих власних назв читачькою аудиторією оригіналу та перекладів є лексико-граматичні, етнокультурні, контекстуально-прагматичні та особистісно-суб'єктивні.

***Ключові слова:** переклад, промовисті назви, оніми, відтворення, перекладність, художній твор, фантази.*

Роль власних назв у різножанрових текстах загальновідома – вони позначають й називають об'єкти, місця чи осіб, тим самим виокремлюючи їх серед інших. Проте, залежно від прагматичних потреб твору, автор може наділяти власну назву додатковими конотаціями, перетворюючи її, таким чином, на промовисту. Проблема відтворення промовистих онімів у перекладі є досить багатогранною, адже поєднує в собі ряд перекладацьких труднощів, що, у своїй сукупності, навіть порушують питання про можливість і міру адекватного відтворення промовистої назви в цілому.

Аналіз останніх досліджень із питань відтворення промовистих власних назв, зокрема в художній літературі, свідчить, що ця проблематика починає привертати до

себе увагу багатьох дослідників, як-от [1; 3; 4; 9] та ін. Промовиста назва є специфічною рисою художнього твору, що вимагає від перекладача особливого підходу. Проте, “у сучасному перекладознавстві ще не сформований єдиний підхід до перекладу власних імен у художньому творі” [6, с. 47]. Тож, зважаючи на попит ринку на якісні та адекватні переклади творів, назрілою проблемою є встановлення труднощів та узгаляння способів відтворення промовистих імен та назв.

Загалом, промовисті назви – це власні назви, в яких можна розпізнати внутрішню форму без особливих зусиль, вони є першою характеристикою персонажа, на яку звертає увагу читач, ще не познайомившись з його вчинками та зовнішністю [3, с. 12]. Зважаючи на той факт, що “промовисті імена є лексико-семантичним засобом передачі критичного ставлення автора до персонажа” [Пономаренко, с. 5], вони можуть мати не лише подвійний, а навіть потрійний сенс і викликати підсвідомі асоціації в читача. Основним же завданням перекладача є відтворити їх таким чином, щоб зберегти закладені в них оцінки й образи.

Чи не найяскравіше потенціал промовистих власних назв виявляється у творах жанру фентезі, особливо в його гумористичному та пародійному піджанрі. Це пояснюється тим фактом, що увесь світ фентезійного роману є витвором уяви письменника, відповідно, автор створює всю систему імен та назв, виходячи із власного задуму, формуючи характери та зовнішність своїх персонажів та майбутній перебіг подій. Власні назви у жанрі фентезі не тільки підкреслюють основну рису героя, а й створюють особливий колорит зображуваної реальності, оскільки автори цих творів мають достатню свободу у виборі прийомів і засобів створення художнього світу.

Отже, в художньому творі промовисті власні назви зі звичайних номінативних одиниць перетворюються у потужний експресивний та інформативний засіб. Відтак, відтворення конотативних, емоційних, прагматичних, культурних характеристик кожної окремої промовистої назви набуває важливого значення, адже від правильності їх розуміння читачами залежить і сприйняття твору в цілому.

Вітчизняні та іноземні дослідники, розглядаючи промовисті назви в перекладознавчому ракурсі, надають, загалом, лише загальні рекомендації щодо їх відтворення. Наприклад, наголошується на тому, що промовисті імена містять характеристику певних властивостей і якостей окремої особистості, тому відмова від відтворення значення цих імен, хоча б приблизного, без сумніву призводить до втрати інформації вхідного твору [2, с. 139]. Історично у вітчизняній школі перекладу закріпились сильні традиції транслітерації власних назв [7, с. 9]. Проте, транскрипція й транслітерація не можуть вважатись адекватними засобами відтворення промовистих власних назв, адже повністю нівелюють характеристику, приховану в імені. Такий шлях може бути виправданий лише у випадку одиничного використання промовистої назви, причому за умови компенсації її за рахунок прикладки або розгорнутого пояснення. Проте, у рамках художнього твору така стратегія не є продуктивною. Отже, якщо при перекладі звичайних онімів перекладачі зазвичай використовують транскрипцію або транслітерацію, то до перекладу промовистих імен потрібно шукати семантико-конотативний підхід, бо вони «виконують не стільки номінативну, як характеристично-оцінювальну функцію» [5, с. 127].

Дослідження відтворення промовистих онімів на конкретних прикладах доводить, що спектр проблем досить широкий й охоплює труднощі, спричинені різницею мовних систем, та труднощі, зумовлені відмінністю етнокультурних уявлень аудиторії. До першої групи можна віднести такі проблеми, як відсутність лексичних відповідників з еквівалентним семантичним потенціалом, різниця у певних граматичних категоріях мов, потреба відтворення каламбурів та гри слів, що реалізуються на основі подвійного значення назви чи імені тощо. До другої – потреба у відтворенні прихованих сенсів, що реалізуються за рахунок алюзій, за відсутності необхідних фонових знань у цільовій аудиторії тощо. До того ж, зважаючи на те, що промовиста назва реалізується в окремому творі й описує конкретний об'єкт, явище чи особу з наданою автором чіткою характеристикою та роллю, можна визначити й третю групу проблем – труднощі, спричинені потребою орієнтуватись на мікро- та макроконтекст твору, у якому функціонує промовиста назва. Окреслені проблеми є цілісним комплексом, проте у процесі перекладу, у кожному конкретному випадку одна чи інша виявляється більшою чи меншою мірою. Відтак, саме сукупність цих факторів призводить до того, що перекладач, обмежений об'єктивними перешкодами, часто змушений обирати: який з аспектів відтворювати у перекладі, а що залишити поза увагою цільової читачької аудиторії. Це й призводить до асиметрії сприйняття й різнотлумачення промовистих імен вихідною та цільовою аудиторіями.

Асиметрія тлумачення промовистих власних назв часто простежується в тих випадках, коли її основний елемент ґрунтується на двозначності. Через різницю лексичного складу мов фахівцеві не завжди вдається знайти повний еквівалент оригіналу з такою самою амбівалентністю та конотаціями. Відтак, перекладач зазвичай має обирати одне значення, яке б відіграло аналогічну роль у розкритті сюжетних ліній, що й онім вихідного тексту, підкреслювало б характерну рису персонажа. Таким чином, персонажа на ім'я *Weasel* (10, с. 6), яке має кілька значень (пряме – «горностай» чи «ласка» й переносне – «негідник, шахрай»), варто представити читачеві як Ласку або *Fouine* (15, с. 7) (Куницю), оскільки поведінкою цей герой схожий саме на вищезгаданих тварин, тоді як інше значення повністю компенсується описом фаху Ласки у тексті оригіналу (крадія). Обираючи вужче значення, *Schleicher* (12, с. 5) (пройдисвіт), яке, на відміну від першого, хоч і є релевантним у дискурсі твору, проте віддаляється від центральної сюжетної лінії і не відіграє в ній настільки важливу роль, перекладач може викривити тлумачення образу і негативно вплинути на загальне її сприйняття в цілому. Працюючи з подібними промовистими іменами, звичайно, бажано вдаватись до творчого пошуку, проте не слід впадати у крайнощі й використовувати занадто експресивні, непристойні або недоречні як для певних вікових груп, так і для загальної аудиторії еквіваленти, особливо якщо одне зі значень оригіналу містить елемент зниженої або грубої розмовної лексики. Цю тезу ілюструє переклад різними мовами назви поселення *Bad Ass* (14, с. 8). У німецькомовній версії роману перекладачі обрали стратегію нейтралізації – *Blödes Kaff* (11, с. 4) (Чортова Глушина). В українському варіанті перекладачі видозмінили конотацію, що також дозволило зберегти гумористичну двозначність – *Міцні Горішки* (7, с. 10). Повністю вилучати стилістично-знижену складову власної назви не рекомендується задля збереження загального

гумористичного тону дискурсу, утім не слід поглиблювати рівень експресивності та емоційного забарвлення, як це зробили французькі фахівці (*Trou-d'Ucques* (16, с. 9) – *Trou du cul*), або ж вдаватися до калькування чи дослівного перекладу, оскільки отриманий аналог може звучати досить дивно та неприродно у мові реципієнта – *Дурної Зад* (8, с. 7).

Особливого підходу до перевираження вимагають власні назви, у яких автор навмисно грає на граматичних особливостях мови. Наприклад, промовисте прізвище одного з другорядних персонажів – *Tomas Brokenbrow* (21, с. 7) – в оригіналі описує саме зовнішню ваду, що у своїх перекладах відтворили французькі (*Tomas Frontfendu* (17, с. 8)) та німецькі перекладачі (*Thomas Bruchbraue* (13, с. 9)), проте в українському (*Томас Мордобій* (5, с. 7)) й російському перекладі (*Томас Головолом* (6, с. 8)) у прізвищі вже прочитується дещо інша конотація – натяк на войовничий характер. Важливо й те, що ім'я у вихідному тексті написано з помилкою, проте цей нюанс у перекладі відтворили лише у французькому тексті, де збережено «неправильне» написання. Якщо перекладач вилучає або виправляє навмисну помилку автора, образ персонажа набуває нових рис, втрачаючи приховані підказки на походження, фах або освіченість героя і набуваючи відмінних від оригіналу характеристик, які можна назвати вільною інтерпретацією вхідного тексту. Протилежна ситуація, тобто надмірне розкриття потенціалу оніма простежується у різноманітних трактуваннях імені відьми *Magrat Garlick* (24, с. 6), де вона, попри відмінності у написанні прізвища та загальної назви *garlic*, фігурує як *Magrat Goussedail* (22, с. 7) (Маграт Зубчикчаснику), *Magrat Knoblauch* (18, с. 6) (Маграт Часник), *Маграт Часник* (3, с. 10). У російському варіанті перекладу *Маграт Чеснок* (2, с. 7) домінує стратегія збереження гумористичного елемента, проте простежується непевність щодо ясності алюзії для середньостатистичного читача. Для збереження унікального авторського стилю слід зберегти усі орфографічні неточності, адже навіть вони відіграють роль у розкритті сюжету.

Розгляньмо труднощі, спричинені різними етнокультурними та міфопоетичними уявленнями аудиторій. Через те, що мова впливає на підсвідомість її носіїв і формує певну специфіку світосприйняття, підсвідомі уявлення та перші враження від нестандартних образів у кожного кола читачів відрізнятимуться. Оскільки пріоритетною для автора є цільова аудиторія оригіналу, у корпусі текстів зазвичай використовуються типові або зрозумілі для рідної культури автора образи, характеристики яких будуть закладені у власних назвах. У тому випадку, коли персонаж повністю суперечить уявленням цільової аудиторії вихідного тексту, для збереження міфопоетичних оцінювань аудиторії [10; с. 290] перекладачеві варто абстрагуватися від рідної культури і розрізнити два образи – стандартний етнокультурний і винятково авторський. Тут гарним прикладом слугуватиме передача образу та власної назви Смерті (*Death*) українськими та російськими перекладачами у романі “Барва чарів” (“*The Colour of magic*”). Оскільки за сюжетом твору неодноразово підкреслюється чоловічий рід Смерті, що суперечить етнокультурним уявленням обох аудиторій, фахівці відійшли від традиції рідного для них фольклору і зберегли граматичні характеристики персонажа, створивши тим самим окрему нішу для нового героя: “*Це, певно,*

був *Смерть*” (1; с. 5); “*Смерть, лицо которого навсегда застыло в мрачной маске, также выглядел удивленным*” (9, с. 16). Якщо ж схилити до доместикації перекладачі вирішують зіставити два суперечливих образи, то через несумісність як граматичних особливостей, так і міфопоетики аудиторій, результат перекладу може викликати когнітивний дисонанс у середньостатичного читача, як це вийшло у французькому варіанті цієї власної назви: *C’était forcément la Mort* (15, с. 37) (Це, певно, був сама Смерть). Як можемо підсумувати, за діаметральними протилежностями у міфопоетичних та етнокультурних системах реципієнтів вхідного та вихідного текстів варто дотримуватися форенізації і зберігати авторську специфіку власних назв.

Неточне тлумачення образу, що несе в собі промовисте ім’я персонажа, може виникнути і через недостатню увагу перекладачів до контексту, в якому приховані «ключі» до правильного трактування сенсу імені. Наприклад, в імені такого персонажа, як *Bravd the Hublander* (10, с. 8) закладено не лише пародію на персонажа твору романів Ф. Лайбера, що реалізується за рахунок опису зовнішності та манери поведінки героя, а й вкладено чітку вказівку на його походження (згідно з географією вигаданого світу, це диск, на якому розташований промерзлий центр – “hub”, та теплий край – “edge”). Звичайно, алюзія перейде у мову перекладу лише в тому випадку, якщо читацька аудиторія знайома з романами, де фігурує прототип. З іншого боку, можна використати примітку, вказавши на алюзію, проте є шанс, що вона скоріше відволікатиме увагу від основної оповіді. Проте, основним завданням тут є потреба у передачі елемента походження героя: “hub” – епіцентр, і “lander” – житель земель. Українські перекладачі запропонували повний еквівалент власної назви – *Бравд Центроземець* (1; с. 1). У німецькому виданні описується *Bravd der Mittländer* (12, с. 6) (Бравд із середніх земель). Французькі фахівці для передачі цього імені скомпонували декілька складових – *Bravd l’Axlandais* (15, с. 7) (Бравд з осьових земель). А от російська аудиторія впізнає цього героя як “*Бравда из Пупземелья*” (9, с. 8). За основу цього перекладу взято фразеологізм «пуп землі» – центр уваги; людина, яка забагато про себе думає. Звичайно ж, логіка трансформації зрозуміла, проте такий варіант змінює сенс: парадокс оригіналу полягає в тому, що за загальним розумінням на екваторі біля осі має бути теплий клімат, а там, навпаки, вічна мерзлота. Більш того, використання такого фразеологізму може призвести до того, що читач сприйматиме населення центральних земель як людей егоїстичних, які люблять привертати до себе увагу, що може суперечити дійсності, адже сам автор не зазначає цього у тексті.

Неабияким випробуванням для перекладача стає відтворення імен, які складаються або подаються у творі абрєвіатурою, мають специфічне походження, що розкривається у макроконтєксті твору або усього циклу, постають у скороченій формі, та власні назви персонажів, які фігурують у кількох творах серії. У всіх цих випадках варто розглядати не тільки корпус окремої роботи, у якій фігурує цей онім, мікроконтекстом, а й приділяти увагу ширшому дискурсові. За можливості, варто знайти усі випадки використання оніма і визначити функції та роль, які вони виконують у розкритті сюжету, алюзії чи асоціації, які ці власні назви викликають, а також їх можливі аналоги та еквіваленти, що зберегли б конотації ідентичного або, принаймні, схожого характеру. Дібрати повний еквівалент до усіх варіацій власної назви фактично

неможливо, тому варто зосередитися на одному найбільш загальному імені, передача якого диктуватиме умови і забезпечить підґрунтя для перекладу варіантів із вужчою сферою використання та більш конкретизованими конотаціями. Так, працюючи над відтворенням поетоніма *Cut-Me-Own-Throat Dibbler* (21, с. 10), який в численних творах (“Guards! Guards!”, “Moving Pictures”, “Soul Music”, “The Truth” тощо) постає то як *Cut-Me-Own-Throat Dibbler* (21, с. 10), то як *Throat* (19, с. 12.), то як *C.M.O.T. Dibbler* (21, с. 71). Ім’я персонажа походить від його знаменитого вислову “*Cutting my own throat*” (20, с. 76), і, як можна прослідкувати з наведених прикладів, компонент *Throat* (19, с. 34) відіграє основну роль у складеному поетонімі. За умови його вилучення, як це відбулося у німецькому перекладі роману *Voll im Bilde*, буде частково змінено конотацію, втрачено елемент розмовного мовлення та авторський стиль: *Throat Dibbler* (19, с. 12.) – *Treibe-mich-selbst-in-den-Ruin Schnapper* (23, с. 22). Як зазначалося вище, не варто забувати про розкриття та функції двозначних слів, до яких відноситься *Dibbler* (сумчаста миша, ендемік Австралії – кіл для посадки, для садових робіт): у дискурсах творів своїми манерами та зовнішністю персонаж нагадує гризуна, утім французькі перекладачі обрали інше значення – *Planteur* (17, с. 8) (Людина, що саджає дерева) – і викривили натяки на фізичні та поведінкові особливості героя, що спантеличує аудиторію і впливає на загальне сприйняття твору. Не слід також повністю відходити від образності поетоніма оригіналу, прив’язуючи асоціативний ряд до другорядних характеристик образу, як це сталося в українсько-мому перекладі роману “Правда”: *Нудль “Від-Душі-Відриваю”, чи просто “ВДВ”* (5, с. 6). Такий вибір фахівці пояснили неякісною продукцією, якою торгує персонаж (“*Нудль*” – “...аж нудить” (5, с. 55)), утім таке зміщення акцентів у поєднанні із досить відомою вітчизняному читачеві аббревіатурою, що жодним чином не стосується торговця, деформувала образ, знівельовала розвиток і розкриття персонажа, докорінно змінила образність аббревіатури і унеможливила подальші варіації даної власної назви. Такий самий ефект мала і передача *Dibbler* як *Достабль* у російських перекладних текстах: риса досить типова для продавців пострадянського простору, проте абсолютно не прив’язана до поведінки та характеру образу, створеного Т. Прагчетом. Крім того, оскільки герой фігурує в численних романах циклу, слід дотримуватися одного варіанта перекладу, адже навіть найменші зміни у порядку слів чи відтінку образності будуть несвідомо помічені середньостатистичним читачем і викличуть непорозуміння, що може змусити його шукати пояснення, звертаючись до попередніх творів та відволікаючись від оповіді. Так, російські перекладачі не дійшли згоди щодо одного варіанта перекладу власної назви, тому в романі “Картинки, що рухаються” використовується ім’я *Себя-Режу-Без-Ножа Достабль* (4, с. 10), а у “Правді” – *Режу-Себя-Без-Ножа Достабль* (6, с. 9). Загалом, перекладаючи складене ім’я із поясненням у сюжеті походженням, аббревіатурами та скороченими формами, яке зустрічається у двох або більше роботах циклу, варто спиратись на загальний макроконтекст книжкового всесвіту і дібрати той варіант, який охопить усі варіації і матиме, можливо, трохи відмінну, але не кардинально іншу конотацію.

Проведений аналіз способів відтворення англійських промовистих онімів чотирма мовами дозволив зробити ряд висновків та узагальнень. Основна специфіка

відтворення промовистих власних назв полягає в їх унікальності та неповторності, оскільки вони є породженням уяви письменника. Промовисті власні назви заглиблені в культуру, соціальні феномени, народну творчість та традиційне світосприйняття, властиве для повсякденного середовища автора. Перед перекладачем постає завдання передати читачеві твору ті асоціації, конотації та алюзії, які знайде читач у тексті оригіналу, не змінюючи їх надмірно і не вилучаючи їх. Збереження цих визначальних рис промовистих онімів поглибить розуміння твору і покращить його сприйняття читачами.

Найбільш доцільними методами перекладу промовистих власних назв, що забезпечують їх адекватне відтворення, можна вважати калькування та диференціацію, оскільки саме ці трансформації потенційно в змозі відтворити подвійний сенс, іронію, натяки та гумористичну складову вихідного оніма. Транслітерація, яка є другою за частотністю використання перекладацькою трансформацією, повністю нівелює двозначність власної назви, в той час як генералізація чи конкретизація змінюють конотацію лексичних одиниць.

Основними причинами асиметрії тлумачень промовистих власних назв читацькою аудиторією оригіналу та перекладів є лексико-граматичні (об'єктивні відмінності між мовними системами), етнокультурні (відмінності у фонових знаннях та культурних очікуваннях реципієнтів), контекстуально-прагматичні (потреба брати до уваги текстові та позатекстові маркери, що визначають та наділяють окреме промовисте ім'я додатковим сенсом) та особистісно-суб'єктивні (у випадках, коли перекладач (чи редактор) свідомо вирішують змінити конотацію вихідного промовистого оніма).

Навіть у близькоспоріднених мовах спостерігаємо асиметрію тлумачень промовистих власних назв, що частково підтверджує гіпотезу лінгвістичної відносності – невідповідності ментальностей та загального світосприйняття читачами цільового та вихідного текстів. Через це неможливо у всій повноті відтворити приховані сенси та багатозначність образів, прихованих у промовистій назві, й у повному масштабі забезпечити її ідентичне сприйняття середньостатистичним читачем вихідного тексту. Звичайно ж, певні елементи можна частково компенсувати, утім досягти повного збереження вхідних багатозначних промовистих онімів є надзавданням.

Перспективи дослідження вбачаються у подальшому вивченні способів відтворення промовистих онімів у художній літературі на матеріалі інших творів та із залученням інших мовних пар, а також визначенні перекладацьких домінант при відтворенні промовистих онімів, враховуючи мовні, контекстуальні та прагматичні чинники.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Альошина К.О. Способи перекладу «промовистих» імен у художній літературі: на матеріалі англійського та українського перекладів науково-фантастичних творів І. Єфремова. *Мовні і концептуальні картини світу. Збірник наукових праць*. 2013. Вип. 46, Ч. 1. С. 33–41. 2. Бархударов Л. С. Язык и перевод (Вопросы общей и частной теории перевода) / Л.С. Бархударов. – М. : «Международ. отношения», 1975. 240 с. 3. Ворона О.В., Крисало О.В. Переклад промовистих імен (на матеріалі казки-притчі Дж. Оруелла «Колгосп тварин»). *Вісник Луганського національного*

університету імені Тараса Шевченка. Філологічні науки. 2013. № 9 (268). Ч. 1. С. 11-17. 4. Гера О. Власні назви в українському перекладі книг про Гаррі Поттера Дж.К. Ролінг. *Іноземна філологія : укр. наук. зб.* 2007. Вип. 119 (2). С. 134–140. 5. Кияк Т.Р., Науменко А.М., Огуй О.Д. Перекладознавство (німецько-український напрям). Київ, 2008. 543 с. 6. Ковтун О. В., Помазан О. С. Власне ім'я у художньому творі як перекладацька проблема. *Типологія мовних значень у діахронічному та зіставному аспектах : зб. наук. пр.* 2016. Вип 31-32. С. 46-58. 7. Корунець І.В. Теорія і практика перекладу (аспектний переклад) : Підручник. – Вінниця, «Нова Книга», 2003. 448 с.

8. Кудрявцева Н.С. Проблема перекладності в світлі лінгвістичного релятивізму. *Збірник Studia Linguistica*. 2011. № 5. С. 461-464. 9. Стасюк Б. Неповноеквівалентність власних назв (на матеріалі українського перекладу казкової повісті Дж. Р. Толкіна «Farmer Giles of Ham»). *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія Лінгвістика*. 2009. Вип. X. С. 209–214. 10. Шапошник О. Лінгвокультурні та стилістичні проблеми перекладу фентезі: характерологічний контекст. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Лінгвістика» : Зб. наук. праць.* 2013. Вип. XX. С.288-293.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

1. Праггетт Т. Барва чарів. Переклад Ю. Бісика, С. Шуль. 2017. 197 с. URL: https://docs.google.com/viewer?url=http%3A%2F%2Fshron1.chtyvo.org.ua%2FPratchett_Terence%2FBarva_chariv.doc (дата звернення: 24.04.2019) 2. Праггетт Т. Вещие сестрички. М. : «Ексмо», 2007. 416 с. 3. Праггетт Т. Віщі сестри. Львів : «Видавництво Старого Лева», 2018. 384 с. 4. Праггетт Т. Движущиеся картинки. М. : «Эксмо», 2008. 480 с. 5. Праггетт Т. Правда. пер. О. Михельсона. Львів : «Видавництво Старого Лева», 2017. 464 с. 6. Праггетт Т. Правда. М. : «Эксмо», 2008. 512 с. 7. Праггетт Т. Право на чари. Львів : «Видавництво Старого Лева», 2017. 280 с. 8. Праггетт Т. Творцы заклинаний. М. : «Эксмо», 2008. 329 с. 9. Праггетт Т. Цвет волшебства. М. : «Эксмо», 2008. 320 с. 10. Pratchett T. The Colour of Magic. London : HarperCollins Publishers LTD, 2013. 218 p. 11. Pratchett T. Das Erbe des Zauberers. München : Piper Verlag, 2015. 193 p. 12. Pratchett T. Die Farben der Magie. München : Heyne Bücher, 1995. 193 p. 13. Pratchett T. Die volle Wahrheit. München : Manhattan, 2003. 389 p. 14. Pratchett T. Equal Rites. London : HarperCollins Publishers LTD, 1987. 192 p. 15. Pratchett T. La Huitième couleur. Nantes : L'Atatlante, 1996. 144 p. 16. Pratchett T. La Huitième Fille. Nantes : L'Atatlante, 1994. 230 p. 17. Pratchett T. La Vérité. Nantes : L'Atatlante, 2005. 376 p. 18. Pratchett T. MacBest. München : Heyne, 1992. 318 p. 19. Pratchett T. Moving pictures. London : HarperCollins Publishers LTD, 1990. 245 p. 20. Pratchett T. Night Watch. London : HarperCollins Publishers LTD, 2002. 233 p. 21. Pratchett T. The Truth. London : HarperCollins Publishers LTD, 2000. 319 p. 22. Pratchett T. Trois sœurcières. Nantes : L'Atatlante, 1995. 289 p. 23. Pratchett T. Voll im Bilde. München : Goldmann, 1993. 375 p. 24. Pratchett T. Wyrd Sisters London : Penguin Books, 1988. 233 p.

Стаття надійшла до редакції 25.04.19 р.

**ASYMETRY OF SPEAKING NAME INTERPRETATION IN TRANSLATION
(BASED ON ENGLISH NOVEL SERIES BY T. PRATCHETT
AND ITS UKRAINIAN, GERMAN, FRENCH AND RUSSIAN TRANSLATIONS)**

The article deals with the problem of speaking proper nouns translation within the framework of a literary work. Speaking proper names, mainly anthroponyms and toponyms, are considered as means of the author's ideas rendering and possess certain connotative and pragmatic characteristics. Speaking names perform not only a nominative but also an expressive and informative function, thus particular attention is paid to the rendering of the connotative, emotional, pragmatic, and cultural components of each proper noun, as the correct perception of the novel by the readership depends immensely on that. The main translation difficulties which translators face during the rendering of speaking proper nouns were determined. Said difficulties are related to the differences in language systems and ethno-cultural backgrounds of the audience as well as to the need to take into account both wide and narrow context of the usage of a speaking name. The most common ways to overcome such difficulties were analyzed and the main translation transformations that allow an adequate rendering of the speaking proper noun from the source to the target text were determined. Calque translation and translation transformation of differentiation are considered to be potentially able to reproduce the hidden meaning, hints, ironic or humorous component of the original speaking proper name. However, the speaking names interpretations' asymmetry is observed even in translations into closely-related languages, which corresponds to the hypothesis of linguistic relativity. Thus, it seems an impossible task to wholly reproduce the multi-meanings and polysemy of the images hidden in the speaking name and ensure its identical perception by the average reader of the source and target texts. Principal reasons for speaking names interpretations' asymmetry in translations of the same text are defined, which are lexical-grammatical, ethno-cultural, contextual-pragmatic, and personal-subjective.

Keywords: translation, speaking names, proper nouns, rendering, translatability, literary work, fantasy.

REFERENCES

1. Al'oshyna K. O. (2013). Sposoby perekladu «promovystykh» imen u khudozhnii literaturi: na materialy angliis'kogo ta ukrains'kogo perekladiv naukovo-fantastychnykh tvoriv I. Yefremova. *Movni i konceptual'ni kartyny svitu. Zbirnyk naukovykh prac'*. Vyp. 46, Ch. 1. 33–41.
2. Barhudarov L. S. (1975). Jazyk i perevod (Voprosy obshhei i chastnoi teorii perevoda). M. : «Mezhdunar. otnosheniia». 240 s.
3. Vorona O. V., Krysalo O.V. (2013). Pereklad promovystykh imen (na materialy kazky-prytsni Dzh. Oruella «Kolgosp tvaryn». *Visnyk Lugans'kogo nacional'nogo universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Filologichni nauky*. № 9 (268). Ch. 1. 11-17.
4. Gera O. (2007). Vlasni nazvy v ukrains'komu perekladu knygy pro Garri Pottera Dzh.K. Roling'. *Inozemna filologija : ukr. nauk. zb.* Vyp. 119 (2). 134–140.
5. Kyiak T.R., Naumenko A.M., Ogui O.D. (2008). Perekladoznavstvo (nimetsko-ukrains'kyi napriam). Kyi'v, 543.
6. Kovtun O. V., Pomazan O. S. (2016). Vlasne im'ja u hudozhn'omu tvori jak perekladač'ka problema. *Typologija movnyh znachen' u diahronichnomu ta zistavnomu aspektakh : zb. nauk. pr.* Vyp 31-32. 46-58.
7. Korunec' I.V. (2003). Teoriia i praktyka perekladu (aspektnyi pereklad) : Pidruchnyk. Vinnycia, «Nova Knyga», 448.
8. Kudriavceva N. S. (2011). Problema perekladnosti v svitli lingvistychnogo reliatyvizmu. *Studia Linguistica*. № 5. 461-464.
9. Stasiuk B. (2009). Nepovnoekvivalentnist' vlasnyh nazv (na materialy ukrai'ns'kogo perekladu

kazkovoї povisti Dzh. R. Tolkina «Farmer Giles of Ham». *Naukovyi visnyk Hersons'kogo derzhavnogo universytetu. Seriiia Lingvistyka*. Vyp. X. S. 209–214. 10. Shaposhnyk O. (2013). Lingvokul'turni ta stylistychni problemy perekladu fentezi: harakterologichnyi kontekst. *Naukovyi visnyk Hersons'kogo derzhavnogo universytetu. Seriiia «Lingvistyka» : Zb. nauk. prac'*. Vyp. XX. S. 288–293.

SOURCES

1. Pratchett T. (2017). Barva chariv. Per. Ju. Bisyka, S. Shul'. 197. URL: https://docs.google.com/viewer?url=http%3A%2F%2Fshron1.chtyvo.org.ua%2FPratchett_Terence%2FBarva_chariv.doc.
2. Pratchett T. (2007). Veshnye sestrychky. M. : «Jeksmo». 416 s. 3. Pratchett T. (2018). Vishhi sestry. L'viv : «Vydavnytstvo Starogo Leva». 384 s. 4. Pratchett T. (2008). Dvyzhshyhiesja kartynky. M. : «Jeksmo». 480 s. 5. Pratchett T. (2017). Pravda. per. O. Myhel'sona. L'viv : «Vydavnytstvo Starogo Leva». 464. 6. Pratchett T. (2008). Pravda. M. : «Jeksmo». 512 s. 7. Pratchett T. (2017). Pravo na chary. L'viv : «Vydavnytstvo Starogo Leva». 280 s. 8. Pratchett T. (2008). Tvorecy zaklynanyj. M. : «Jeksmo». 329. 9. Pratchett T. (2008). Cvet volshebstva. M. : «Jeksmo». 320 s.

УДК 811.133.1'42

Пітук К. М., асист.,
Інститут філології КНУ імені Тараса Шевченка, м. Київ

ЕВОЛЮЦІЯ ЛІНГВОКУЛЬТУРНИХ КОНЦЕПТІВ У НОВОРІЧНИХ ВІТАННЯХ ФРАНЦУЗЬКИХ ПРЕЗИДЕНТІВ: НАЦІОНАЛЬНІ ЦІННОСТІ ЯК ІНСТРУМЕНТ МАНІПУЛЯЦІЙ

Статтю присвячено виявленню ключових лінгвокультурних концептів французької політичної культури, вербалізованих у новорічних вітальних промовах (les Voeux de Nouvel An) французьких президентів П'ятої республіки з 1960 по 2016 рік. Аналізуючи публічне мовлення французьких політиків, авторка декодує традиційні цінності французького народу, дзеркально відображені в ньому. У дослідженні узагальнено здобутки лінгвокультурології, лінгвопраматики та дискурс-аналізу, коротко наведено погляди провідних сучасних вчених щодо жанру святкової промови та її характеристик, а також вказано на лінгвостилістичні особливості, що вирізняють новорічне вітання з-поміж інших жанрів. У статті аргументовано доцільність обраної дослідницької парадигми та запропоновано порівняння характеристик «лінгвокультурного концепту» як елемента французької лінгвокультури та «соціальної репрезентації», що є базовою одиницею французьких соціолінгвістичних студій. Застосовуючи лінгвокультурний підхід до даних, отриманих завдяки використанню лексикометричного програмного забезпечення Tropes, авторка максимально об'єктивно визначає п'ять найбільш яскраво виражених лінгвокультурних концептів, що зринають у французьких новорічних вітаннях, а саме: la France, la Nation, la Liberté, l'Esprit cartésien та la Fraternité. Дослідниця зазначає когнети, що вербалізують ті чи інші концепти, а також наводить приклади їхнього використання у вітальних промовах Шарля де Голля, Жоржа Помпіду, Валері Жискар д'Естена, Франсуа Міттерана, Жака Ширака, Ніколя Саркозі та Франсуа Олланда. У статті також продемонстровано еволюцію лінгвокультурного концепту-ідеї la Fraternité в концепт-символ та передавання ідейних функцій лінгвокультурному концепту la Solidarité, а також запропоновано можливі екстралінгвістичні причини таких трансформацій.

Ключові слова: лінгвокультура, лінгвокультурний концепт, вітальна промова, французький політичний дискурс.